

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2024

Viktor Dyk

Krysař

(1915)

Edice Dílna
České knihnice
Sv. 29

Martin Formánek
Gymnázium Evolution, Praha

Semináře a Dílny České knihnice jsou volně ke stažení zde:
<https://www.kniznice.cz/pro-skoly>

Ústav pro českou literaturu AV ČR

Publikace vznikla v rámci výzkumného záměru Ústavu pro českou literaturu Akademie věd České republiky, v. v. i. (RVO: 68378068).
Při práci na textu byly využity zdroje výzkumné infrastruktury Česká literární bibliografie (kód ORJ: 90243).

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons — Uveďte původ — Neužívejte komerčně 4.0 Mezinárodní.
Licenční podmínky jsou dostupné zde: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.cs>

Lektoroval:

PhDr. Robert Kolár, PhD., Ústav pro českou literaturu AV ČR, Praha

Verze publikace: VII/2024

Vydal

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.,

Na Florenci 1420/3, 110 00 Praha 1,

www.ucl.cas.cz,

v Praze roku 2024

jako 29. svazek edice *Dílna České knihnice*.

Redigovala Petra Hesová.

Grafická úprava a sazba Stará škola.

© Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2024

Edici *Dílna České knihnice* řídí Robert Kolár.

VÝCHOZÍ TEXT

5

Nad krásným hanzovním městem Hameln, pýchou všech obyvatelů, tyčí se vrch Koppel, který jest jejich neměňší pýchou.

V neděli opouštějí měšťané brány města a svátečně vyšňořeni stoupají na Koppel. Stoupaní je prudké a pot řine se z jejich čel; ale jak krásný pohled odtud na celé město a na celý kraj!

Stoupati nutno sosnovým lesem, ztemnělým poněkud, a aniž by občané Hameln chápali, smutným. Ale nejsmutnější les pozbude smutného svého rázu, naplní-li ho veselé a rozvážné hovory kupců hanzovního města, ctihodných jejich manželek a dívek a jinochů hamelnských.

Nad touto sférou, vrcholnou pro většinu, poskytuje vrch Koppel jiné možnosti. Vyjdete náhle z lesa. Jdete roztroušenými balvany, zbloudilými sem před staletími. Vše je zde nahé, prosté a veliké. Usadte se a pohleďte dolů na město. Vyhřívejte se na slunci a užívejte nedělního klidu. Neboť kdybyste kráčeli dále, dojdete k propasti.

Propast zeje, chladná a hluboká. Nedohlédnete do ní. A hodíte-li tam kámen, padá tak dlouho. Vrch Koppel má své tajemství; propast není prý pouze propastí, ale je cestou. Tak říkají někteří smělejšího ducha, odvažující se až k okraji a zkoumající hádanku Koppelu.

Nikdo však neví.

Říkají pouze, že cesta odtud vede pod zemí daleko. Daleko, daleko přes hory a řeky. Do Sedmihradska až. Ale říkají tak, nevědouce, od koho to slyšeli. Jisto, že nikdo dosud, pokud známo, nedokončil odvážné této cesty, jisto, že nikdo dosud nedospěl tudy do země sedmihradské.

Kteréhosi dne stanul krysař nad touto propastí.

Prošel sosnovým lesem a holým vrchem, kde se hráli hadi v poledním slunci. Krysaře to pudilo dál a dále.

Stál až na okraji, mnohem dále, než se odvážil kdo z rodáků Hameln. Stál až na okraji a zdálo se, že mluví s propastí, milenkou sebevrahů.

Jisto je, že propast lákala krysaře; stál nad ní zamyšlen a sám. Občanům v Hameln nelíbil by se výraz jeho očí; nebyla tu pouze propast, ale byly tu dvě propasti.

Viktor Dyk: Dramata a prózy, Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2003, s. 413–414

OTÁZKY A ÚKOLY

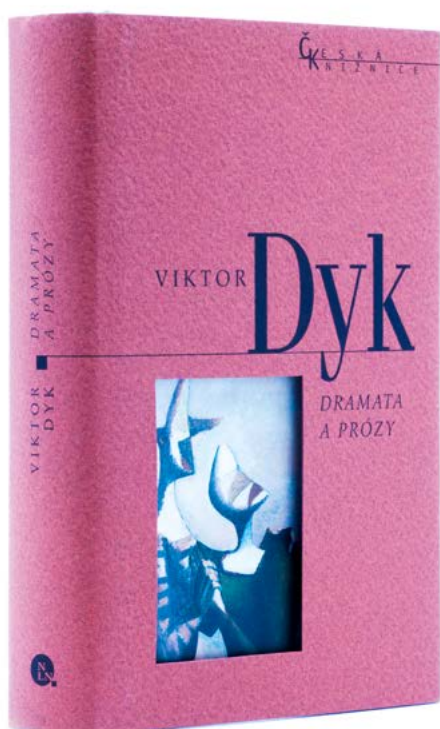
1. Uveďte typ vypravěče.
2. Určete časoprostor výchozího textu.
3. Uveďte, ve které zemi byste hledali Sedmíhradsko, zmíněné v textu.
4. Napište, jakou kompozici má výchozí text.
5. V druhé části textu je motiv propasti. Vysvětlete, co by mohla propast znamenat.
6. Uveďte, jak se nazývá způsob promluvy použitý v textu. (*Říkají pouze, že cesta odtud vede pod zemí daleko. Daleko, daleko přes hory a řeky. Do Sedmíhradska až.*)
7. Najděte synonymum pro slovo *hanzovní*.
8. Najděte v prvních třech odstavcích textu básnické přívlastky (epiteta). Co dělají s textem, jak mohou působit na čtenáře?
9. Mohlo by některé z nalezených epitet být i jiným básnickým prostředkem?
10. Uveďte, co mají z hlediska syntaxe společného obraty v textu *ctihodných jejich manželek, dívek a jinochů hamelských*.
11. Vysvětlete slovo *jinoch* a uveďte jeho možná synonyma. Slovo zařadte do vrstvy národního jazyka.
12. Dykovo dílo se odkazuje k staroněmecké pověsti. Srovnajte oba texty. **(Tato otázka předpokládá přečtení celého díla a textu pověsti, je tedy rozšiřující.)**

ŘEŠENÍ

1. Vypravěč je v er-formě, vševědoucí. Sleduje všechny postavy a rozebírá motivaci jejich jednání, přičemž stojí nad příběhem (*hovory kupců hanzovního města, ctihodných jejich manželek a dívek a jinochů hamelnských* nebo *Stál až na okraji, mnohem dále, než se odvážil kdo z rodáků Hameln.*). Podle narativní roviny ho můžeme označit jako vypravěče extradiegetického. Er-forma umožňuje autorovi měnit perspektivu a zobrazit pohledy různých postav. Může se také rozhodnout, zda stojí mimo příběh, nebo je jeho součástí. Zde u Dyka často ustupuje do pozadí, i když např. ve výchozím textu se přímo obrací na čtenáře (*Vyjdete náhle z lesa.*). Na rozdíl od ich-formy ale ztrácí jistou autenticitu. Promluvy postav mohou být stylově diferencovány.
2. Příběh se odehrává v neděli (slunečné neděli) poblíž města Hameln na vrchu Koppel. Druhým odkazem na čas je závěrečná pasáž textu, kde Krysař vystoupá na Koppel v poledním slunci. Děj celé novely probíhá v bezčasí, není konkrétně určen. Jediné, co ho blíže určuje, je setkání krysaře s Faustem (kapitola 16) a zmínka o hanze, která děj směřuje do vrcholného středověku, případně raného novověku. Skutečné město Hameln se sice nachází v Dolním Sasku, ale *Krysař* se v něm neodehrává. Příběh není zasazen do reálného, nýbrž do fikčního světa. Za zmínku stojí uvést i dichotomii míst: uspořádané město a roztroušené balvany; ztemnělý les a prostá, nahá mýtina (vertikalita a horizontalita); „dolní“ město a „horní“ kopec Koppel nad městem.
3. Sedmihradsko je historické území v oblasti dnešního Rumunska. Řád německých rytířů začal toho území kolonizovat ve 13. století, osadníci přicházeli převážně z Porýní. Dodnes se jim říká Sedmihradští Sasové. Děti odvedené z města tak mohou představovat nastupující generaci, která odchází založit novou komunitu. Jedna z možných interpretací středověké pověsti pracuje s možností, že krysař byl lokátorem, který hledal místo pro založení nového města a přiváděl do něj obyvatele. Zároveň to bylo území na hranici křesťanského světa (za ním žili Osmané), což posunuje u Dyka Sedmihradsko téměř do motivu ráje, do nějž se lze dostat skokem do propasti.
4. Kompozici můžeme vnímat ve dvou rovinách. Jednak jako pořadí, v němž jsou dějové informace seřazeny, jednak jako způsob, kterým jsou propojeny. Výchozí text je příkladem kompozice chronologické. Pohledem pořadí dějových informací lze z možností expoziční — kolize — krize — peripetie — katarze volit kolizi. Vypravěč nás v předchozích kapitolách uvádí do děje a charakteristiky postav a zde se rodí konflikt Krysař versus měšťané.
5. Motiv propasti můžeme v *Krysaři* vnímat jako cestu, z níž není návratu (*nikdo dosud, pokud známo, nedokončil odvážné této cesty*). Je tedy symbolem smrti či zániku. Lze ji vnímat i jako dlouhodobý strach. Německý filosof Friedrich Nietzsche (1844–1900) ji vnímá

podobně jako Dyk obousměrně („A hledíš-li dlouho do propasti, vhlédne pak propast i do tebe.“ — Friedrich Nietzsche: *Mimo dobro a zlo: předehra k filosofii budoucnosti*, Praha, Aurora 1998, s. 75). Doložit to lze na poslední větě úryvku: *Občanům v Hameln nelíbil by se výraz jeho očí; nebyla tu pouze propast, ale byly tu dvě propasti*. U Dykova *Krysaře* je propast osudem obyvatel města Hameln, proto jí podléhají. Je cestou, milenkou sebevrahů. Motiv propasti se objevuje u Dyka i v *Milé sedmi loupežníků* („žít nad propastí“ = žít v nejistotě, riskovat) — blíže viz Dílna ČK 22.

6. Jde o nepřímou řeč. Na rozdíl od řeči přímé nemá stanovenou hranici a bývá uvozena. Patří do pásma vypravěče. Syntakticky závislá věta je vedlejší větou předmětnou. Nepodává promluvu postavy, ale zprostředkovává ji, parafrázuje.
7. Nejvhodnější synonymum v kontextu ke slovu *hanzovní* je obchodní. Hanza byla obchodním sdružením převážně německých měst a přibližně pět set let dominovala obchodu v oblasti Baltského moře.
8. Básnický přívlastek (epiteton) je umělecký jazykový prostředek, který zpravidla hodnotí nebo vyjadřuje citový vztah k předmětu, jevu či postavě. Zároveň plní funkci modální a estetickou. Někteří literární teoretikové ho neberou jako samostatný tropus, ale podtyp metafory nebo metonymie. V prvních třech odstavcích textu lze identifikovat tyto: *krásným městem, krásný pohled, smutným lesem, nejsmutnější les, smutného rázu, veselé hovory*.
9. Epiteton *smutný les, smutný ráz* nese jisté rysy personifikace.
10. V obou případech jde o přívlastek v postpozici, tedy za jménem. Slovosledná inverze či převrácený slovosled je typický spíše pro poezii. Umožňuje autorovi lepší rýmovou pozici nebo zdůraznění slova. Zde u Dyka je pravděpodobně příznakem knižního stylu. Podobně můžeme vnímat i další pasáže úryvku, např. *Stoupati nutno sosnovým lesem, ztemnělým poněkud...*
11. Jinochem se zde rozumí mladý muž či starší chlapec. Výraz lze dnes zařadit do knižní vrstvy spisovného jazyka, je slovem zastaralým, knižním. V době vzniku textu však bylo běžně používané a bezpříznakové.
12. V pověsti chybí krysařova láska k Agnes. V Dykově novele mu dává smysl života. Když Agnes ztratil, ztrácí i smysl žití. V pověsti je uveden přesný počet odvedených dětí, které už nikdo nikdy neviděl (130 dětí). V Dykově novele následují krysaře všichni lidé z města kromě slaboduchého Seppa Jörgena a opuštěného dítěte. Motiv Jörgenova hledání náhradní matky pro dítě vnáší do příběhu závěrečnou naději, kterou postrádáme ve středověké pověsti.

Viktor Dyk
Dramata a prózy

Ediční příprava: **Zina Trochová**

Komentář: **Zina Trochová a Jaroslav Med**

Počet stran: **512**

Vydání: **v České knižnici první**

ISBN **80-7106-459-9**

Rok vydání: **2003**

Druhý svazek z díla Viktora Dyka zachycuje v reprezentativním výběru jeho dílo dramatické, hry *Zmoudření Dona Quijota* a *Veliký Mág*, a jeho prózy, ranou povídku *Stud*, povídkový soubor *Píseň o vrbě* a novelu *Krysař*, prozaický vrchol Dykova díla. Naše edice usiluje o to, uvést pro současné generace do konkrétnějších historických souvislostí jeho dodnes hraná a vydávaná díla, a tak v celku restaurovat obraz této výrazné, silné i kontroverzní osobnosti českého uměleckého a společenského života.